

126/62

Мр. 4042/62

НАГРДА РОМАНСИРАНИХ БИОГРАФИЈА.

Енглези имају једног на глас изишлог уметника, Алена Одла, чији цртежи одају врло снажну машту и ретко енергичну разиграну линију. Постоји, између осталих, бизарни његов цртеж који се зове *Побеснеле панталоне*, са сценом, у ноћи, где одједаред полуде свучене домаћинове ногавице, скачу и бацакају се, испуњавају целу собу бесном слободом, поплаше човека и жену у постељи, и заразе пофантазираношћу разне предмете. Живост, гротескни танац и, ваља рећи, глупост, делују неодољиво забавно. Посматрач има утисак нечег новог, и ако му извесне асоциације непрестано сметају. Као све на свету, и та уметност побеснелих панталона у сродству је са нечим ближим или даљим, оригиналним или изопаченим. Без мало пре сто година Андерсенова је фантазија већ стварала игру полуделих и повампириених ствари из баналног свакидашњег живота. Само, Андерсен је био песник, и будио је у живот оно што је, пробуђено, морало да има душу: циненог војника, девојчицу на заклопцу кутије, дрвеног димничара, стакленце са леком. Код модерног уметника, напротив, поента је баш у љигавом хумору да се на човеков начин весели, или махнита, предмет којем је најтеже од свега замислити главу или душу. *Те Панталоне* су данас постале чувене; продају се у скупим репродукцијама; и, мора се признати, из одличног цртежа бије нешто забавно; своје врсте забавно, дакако. Које врсте? Кинематографске.

Кинематографски хумор, кинематографска техника, кинематографска поезија, наравно и кинематографски простаклук прожимају све више и више цео живот, рад, уметност, говор, форме опхођења, чак мишљење, чак запажање. У ред уметничких производа који се неодољиво приближују кинематографији, улазе постепено и биографије, такозване романсиране биографије. Биографије великих људи, то се више не може уопштено рећи, неоспорна величина давно већ није услов за инспирацију за такав рад, ни јемство за добре методе при таквом раду. Пишу се пре свега интересантни животи, а носиоци тих живота су врло разноврсни: аскети, свеци, пустолови, краљеви, дипломате и војници, уметници, филозофи, љубавнице, при чему се у наслову књига пре имена личности наводи да ће се дати живот „авантуристички“, „болни“, „лењи“, „раскалани“, „љубивни“ итд. тога и тога знаменитог човека. Дакле, као печат књиге истиче се, не име и дух, него типизовани материални живот.

Ових дана су нам дошла до руку опет два таква живота. Макиавелиев, од Ђ. Прецолинија, и Андерсенов од Е. Ројмерта. Макиавели је прикаан тако рећи искључиво као типични Фирентинац (*Vita di Nicolo Machiavelli Fiorentino*), дакле као жива, оштра памет у мешини брбљивца, свађалице, женскоароша, на-злобзовића. А Андерсен са тобож важном тезом да је био скроз и скроз Данац (~~се~~ *Hans Andersen the Dane*), и са детаљима једног банално бедног земаљског живота, који нам се чине нарочито безначајни онда када је реч о човеку управо месечарски фантастичном и занетом. Не мислимо овде нарочито говорити о тим двома књигама, јер бисмо морали сами себе запитати: зашто баш о њима, а не о другим двома, истог рода, које су нам стигле малочас; о *М. Палеолога Романшич* и *Т. Раузи* ~~и~~ *дипломати*, где су одређени животи Талерана, Метерника и Шатобриана, и о *П. Шампиона Луја XI*. Или о онима које *Т. Раузи* ће нам извесно стићи још док радимо овај чланак. Премда би било занимљиво, и у духу тих биографија, прекинути свако размишљање, и забавити читаоца животом *Макиавелија* на *кљусету*, јер би читалац видео малог чиновничкића Макиавелиа како ситним званичним послом јаше од села до села, мисли на тврдајаја и сир које је понео у џепу за ручак, загледа живописне слике и прилике мимопролазника, док око њега пуца прекрасно тосканско јутро, а за њим и пред њим, у прабини друма, преврћу се фирентински мангупчићи, псујући један другом у тосканском наречју све што се може опсовати. Исто тако могли бисмо забавити читаоца и одломком текста из Андерсенове биографије, у којој ~~би видео~~ како Андерсен ружним и огромним својим шакама исеца паучинасто fine сцене и фигурице од хартије, срце из којег су никла вешала, дрво из чијих пупољака излазе деца и роде, ~~или~~ пасусом из друге једне књиге, где би читалац, и ако влада поноћни мрак, сасвим добро видео како по степеницама једне куће у Бечу тетурају и пипају истовремено, руски цар Александар I и Метерних, који су били посвађани и нису говорили у приватном животу, али су ето у биографији морали ословити и дотаћи један другог баш у најприватнијем тренутку, уосталом само зато што је живот хтео да љубазнице два непријатеља буду са станом у истој кући. Нећемо улазити у подробне реферате о тим делима; спомињемо их само стога што желимо утврдити да код свих народа тај књижевни род постаје права манија; и што желимо истаћи да та првобитно врло племенита литература (треба се сетити *Бетовена* од Р. Ролана), постаје све више и више кинематографски лака и весела, прелази из документоване биографије у ~~врху и четвртину студију карактера, и у~~ гротескно раскалашно позориште. Из ~~архиве~~ се грађе пабирче у првом реду оне истине и чињенице које имају и свој романтични део, при чему се под романтиком не разумеју хиперболе карактерних црта, него пре свега ситни и крупни бесови тела.

се сматрати
као саче за

Обично се сматра да је Француз А Мороа, са својом чувеном биографијом Шелеја *Шеле или Ариел*, родоначалник писаца романсиране биографије. Стварио је та врста животописа од вајкада рађена. Само, некада је романсирана зато што је биограф волео да сакрије мрље на животу великог човека, избегавао да спомене његове слабости, и, на супрот данашњем укусу, није га нипошто изводио пред читаоца у папучама. Баш Макиавели, на пример, писао је, мало познату, а врло занимљиву романсирану биографију средњовековног пустолова Каструча (*Vita di Castruccio*), приказавши га као човека који је испливао на површину и владао као тиранин неколиким грађинама Тоскане, благодарећи искључиво својој храбрости и смелости, и извесним политичким талентима у које је Макиавели веровао и којима се дивио. Рађена ~~сама~~ по старом обрасцу, та биографија не може послужити као оправдање модерно романсираног ~~описаног~~ живота. ~~Мороа се не смеје~~ да је А. Мороа заподенуо опасну игру. Дати Шелеја, баш Шелеја, песника вихора и валова, и човека који је по свима, ~~и потпуно~~ подударним податцима о његовој природи, био створење које је залутало на земљу из другог света, дати тог Шелеја целог целца, од рођења до смрти, без једног једитог стиха, без једне једите наговештене генезе стварања у њему, дати га од самих ~~ништа~~ безначајности, говорити само о његовој брљивости, ~~о~~ ~~тежким последицама~~, његовим новчаним неприликама, о његовој расејаној сексуалности и о трудноћама и порођајима којима је био повод — то је заиста била опасна новина и вештина. Али, доста година уназад, и, као особена талент, Мороа је радио ту књигу још из чистог одушевљења ~~и вером~~, и из правог поетског расположења, и зато успео у ~~тежком~~ задатку да Шелејево ариелство даде кроз његов земаљски и плотски живот, ~~и~~ успео да себи и тој врсти литературе извојује ~~светску~~ чувеност, и да само појача љубав и самилост за „тридесетак година сунца и кише“ несрећног Шелејева живота, како се згодно изразио о том животу један Енглеz. Од тога доба, писање биографија у форми романа настављало се ревносно и амбициозно, али са све већим изопачењем надахнућа, методе, и уметничких начела. Романтично у животу великана истоветује се са скандалозним у животу. Сваки, најунутрашњији догађај, ако има само зрнце „романтичности“ у себи, филмира се, постаје сцена. Доживљаји и поступци се не износе као ~~чиста~~ историја, него као ~~сцена~~ интрига, брука и срамота. Мороа је још знао да се ~~материјална~~ ~~фикција~~ живота умрлог великана има извести у светлости ~~прохујалих времена~~ ~~и~~ ~~да~~ читалац из биографије таквог човека ~~не~~ прими у себе нешто што је ~~и~~ ~~да~~ ~~идеје~~ стално ~~и~~ непроменљиво. Данас је главна ствар актуалисање романтике, ~~и~~ ~~Филозоф~~ или поет, као неки балзаковски јунак, има да кључа и пукће пред читаоцем у свима својим соковима. Такозвани романсирани животи срозавају се до вулгаризованих живота. Мртав

Такође

човек се узима као *experimentum in corpore vili*. Филмски студио се приређује у костурницама.

Живот једног истог човека узимају у рад, узастопно, писци најразноврснијих принципа и темперамената. Једни га романсирају и моделирају са жељом да покажу све своје проналаске у рукописима, затуреним издањима, традицијама. (Тако у једној новој биографији Шелејевој, од Е. Пека, читамо регистар свих Шелејевих чекова, имена свих банкара од којих је зависио, и упознајемо читав низ цвилећих и бесних Шелеја.) Други романсирају и моделирају са жељом да покажу своју творачку ~~и личност~~ ~~на једној потпуно~~ сталној вредности. Дотле се иде да читалац који је прочитао живот једног великог човека, и однекуд му дошла потреба да после тога мисли и о његовом делу, не може више да верује да је тај и тај живот дао то и то дело. Отуда и апсурдна појава да се, после публикације неке биографије, дела приказане личности траже мање него икад. Читалац је засићен, зна све, зна сувише; тако су му исцрпно и пластично дата обавештења, да не може да замисли да има још нешто што би се ~~о тој~~ личности могао знати. Чујемо зато почешће где с одвратном наметљивошћу и уображеном обавештеношћу говори о Стендалу и Гетеу свако, и ма ко, ~~Причају~~ интриге о њима као што причају интриге о живим својим суседима: са пакосним и масним уживањем у туђем греху и слабости. Извуку лабуда на суво, и онда шибају гуску која посрће, кречи ноге, очајно удара крилима о земљу, и хоће да свисне за кап воде.

Има, наравно, писаца који не испадају из дисциплине, и остају у историји и строгом стилу. Али је због огромне производње биографија ~~постоје~~ неизбежно да и најоригиналнији духови постану убрзо предмет ~~дрски~~ и ~~неукусни~~ подражавања. Један од најдаровитијих и најсавеснијих историка, Енглеz Стрaчe, вероватно и не зна да је угледање на њега довело до праве маније иронисања и сатирисања, и шегачења са историјом. Велики је број писаца који су, баш као и ~~обични~~ читаоци, остајали задивљени пред делима тог мајстора модерне биографије, који ни једног часа не излази из докумената, који скоро никад ~~са~~ не говори и не закључује ~~него само срећује~~ ~~говорено и догођено~~; чија је метода метода стручног историчара и критичара ~~стремне~~ учености; чији стил задивљава чистотом и озбиљношћу, али који има недокучну тајну да необично занимљиво, ~~пикантно~~, на начин елегантног баснописца, ~~Федра~~ третира величине овога света: с учтивошћу, с наклоношћу, ~~са поштовањем~~ са поштовањем, чак и са страхом, али с апсолутном надмоћношћу вишег духа, оног кога курјак може појести али га не може преварити. Једно нису запазили, рекли бисмо, они који су од Стрaчeја учили. Нису запазили да Стрaчe дели свој свет великана на песнике и идејне творце с једне стране, и на остали свет с друге стране. Један је Стрaчe писао Знаме-

и крстобара
лазну мот.

у беси
са дом

Умисао је
са сарововер
бом аверта
двографу.

док не срећу

није Викторианце и Краљицу Викторију, дакле свет генерала, кардинала, дипломата, министара, владара, филантропа; а сасвим други Стрџе је писао ванредне и такође скроз оригиналне есеје из француске књижевности. На једној страни су личности у чијем ~~је~~ животу, и баш у најбољем делу живота, пуно декора и позоришта, пуно таштих амбиција да се влада, стане изнад свију, моралише; и зато пуно лицемер~~ства~~ и пуно комике немоћи и слабости, и пуно нечистих триумфа и глупих катастрофа. На другој страни су друкчији греси и заблуде и слабости, јер су на тој страни чисте будале овог света. Немци су нарочито много имитовали Стрџеја, и нарочито много грешили у том имитевању. Тамо где Стрџе изведе сцену и морал басне, неки немачки биографи, и баш међу најбољима, компонују опсежне томове суђења које не би могло бити страшније ни да му Господ Бог председава. Французи се слабо угледају на кога било. Они греше у себи и из себе. Више од ~~мајор~~ Енглеза и Немаца, изопачују и кинематографизирају биографије Французи. Треба, на пример, сравнити живот Вијонов од Шампиона и онај познији од Ф. Каркоа. Али Карко је при свем издашном романсирању остао у прилично пристојној поезији. Док, на пример, биографија Хенрика IV, и не само она, садрже пасусе и стране које подсећају на вулгарности кинематографских огласа. Хенрик IV (не сећамо се више писца) инспирисао је једну велику париску књижару да у свом излогу приреди читаву скарадну панораму од текстова и слика из те књиге, и да недељама привлачи свет на то место.

Каквој публици иду такве биографије? Наравно, све широј и широј, и најширој. Бојати се да ће те књиге у најближој будућности постати врста либрета за биоскопе. Не само да ћемо у биоскопу гледати раскалашну награду Толстојева *Васкрсења*, него! ћемо гледати исту такву награду Толстоја самог. Биоскоп пуни историју, у колико још није пуна, оргијама; и тражи у поезији стид и срам. То ~~истекао~~ чини и романсирана биографија. Биоскоп, под фирмом истинитог и историјског, и спомоћу ванредне режијске и фотографске уметности, уноси скандал у лепо и племенито. То ~~постало~~ чини и романсирана биографија. На филму гледа свет увеличано, блештаво осветљено, за дуге минуте фиксирано, оно што у човечјем нагонском живљењу пролази као муња, што по природи и неком урођеном стиду остаје невиђено и незнано. Од извесног степена нагонских пијанстава природа мути вид и суд, и подиже на ноге последњи трезан инстинкт, инстинкт прикривања и покривања. У биоскопу, људи трезни, и поређани стар до младог и младо до старог, мирно и док ~~мо~~ гледају себе у оном у чему се никад нису видели, у ономе у чему ~~људе~~ људе не би могли гледати без стида и гађења. Романсирана биографија се ~~паче~~ ~~ближи~~ литератури за ту врсту филма, тојест најбруталнијој литератури за најбруталнију манифестацију филмске умет-

ности. Нисмо далеко од најбруталнијег: кад ће маса урлати од забаве пред уголицавањем у страсти и безумље мртвог Шопена, Шелеја, Ламартина, Пушкина. Биоскоп, са једном врстом своје манифестације, и све више и више „романсиране“ биографије великих људи, довеће до очајања. Људи су пуцали из револвера на гнусне сцене Ведекиндових драма. Али ако дотерамо дотле да ~~чисту поезију~~ нећемо више моћи примати без филмских зачина, неће помоћи ни сви топови овог света.

ИСИДОРА СЕКУЛИЋ.

БЕТОВЕН.

(Крај)

V.

Missa solennis имали смо прилике да додирнемо. Бетовен се одувек занимао страствено питањем односа према Богу и божанском уопште. Као и свако друго питање, и ово је питање Бетовена просто мучило. У време кад је активно радио на *Missa* (од 1818—1822), у своме је дневнику написао ову тешку молитву која звучи скоро као клетва: „О чуј ме, Неизразиви, о чуј мене, Твога несрећнога, најнесрећнијег од свих смртних!“ На његовом столу, као што смо раније поменули, увек су стајале урамљене оне три изреке са храма египћанске богиње Неите, у којима се говори о тајни бога и стварања. Он је ушао у питање ослобођен од свих ранијих формула. Отуда, *Missa* није црквена литургија и професионална религија, него једна људска и жива религија човечанства која, у хоровима, само у речима одговара хришћанској религији, иначе као идеја и израз она је општерелигиозни израз људског стремљења ка боговима и небесима; она је људско ослобођење, разрешница и отварање небеса свих раса у свима временима. Она улази у велико питање човека и човечанства према богу и божанству и питање почетка и краја људскога према духовним појавама. Дело, као и свако велико дело, као и Бахова *H-moll missa*, није црквено и уско религиозно дело. Оно је вера у једном васељенском и свечовчанском знаку који иде на основне изворе односа између човека и божанског у човеку и васељени. Придавати му какав католички, протестантски или други какав карактер, као што се је покушавало, погрешно је. Из дела се јасно осећа један музички религиозни стваралац који је онако исто независан и слободан као и остали религиозни ствараоци који су створили разне религиозне категорије. Речи њене су узете из бесмртне Библије, али само речи. Све је остало слободно и независно тумачење религиозних појава од стране једног оригиналног и слободног творца. Бетовен је, у својој дубокој и трагичној глухоћи, у своме унутрашњем свету звукова, тражио своју веру, своје решење за тајанствени однос између човека и вере у човека, у бога, у